

Waarom kunnen we boerenkool
ook *groenkool*, *boerenmoes* of
winterkool noemen, maar
kennen we slechts één woord
voor een tomaat?

De invloed van
conceptkenmerken
op lexicale dialectvariatie in het
'Woordenboek van de Limburgse
Dialecten'

Karliën Franco

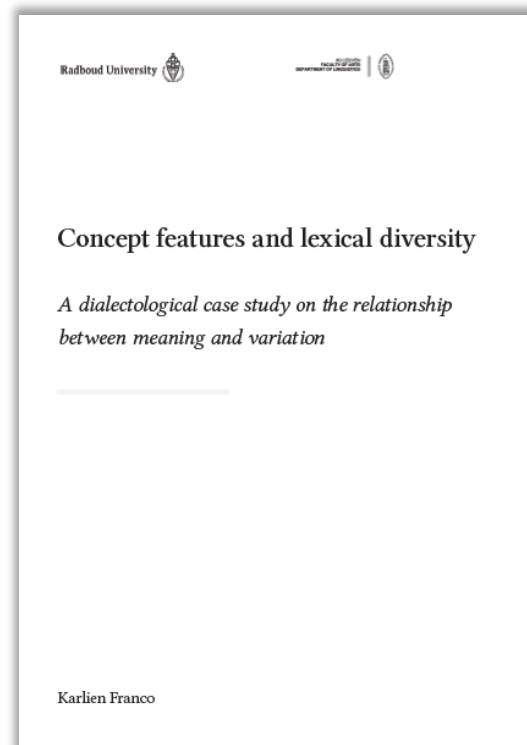
Dirk Geeraerts

Roeland van Hout

Dirk Speelman

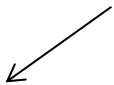
lexicale diversiteit

= aantal **uitdrukkingen** voor een bepaalde **betekenis**

lexicale diversiteit
= aantal **uitdrukkingen** voor een bepaalde **betekenis**

boerenkool

betekenis
concept

boerenmoes
boerenkool
kool
groen moes
krulkool

...

uitdrukkingen
lexicale variant

groen moes
groen gemeus kroezelkool
krollenmoes
krolmoes krulmoes groenkool
kroezelmoes hofmoes
moes onderen krulletjesmoes
boterblader kolderaap
friezelkool slecht moes kruiselmoes
krolkool krul
boerenkool koolplant
boermoes kool hutsepot
wintermoes voerkool
mergelkool winterkool
kroeskool moes
kappes stampmoes
slechte kool
boerenkool
groenmoes krulkool
kruiselemoes
groene kool

tomaatje
tomaat

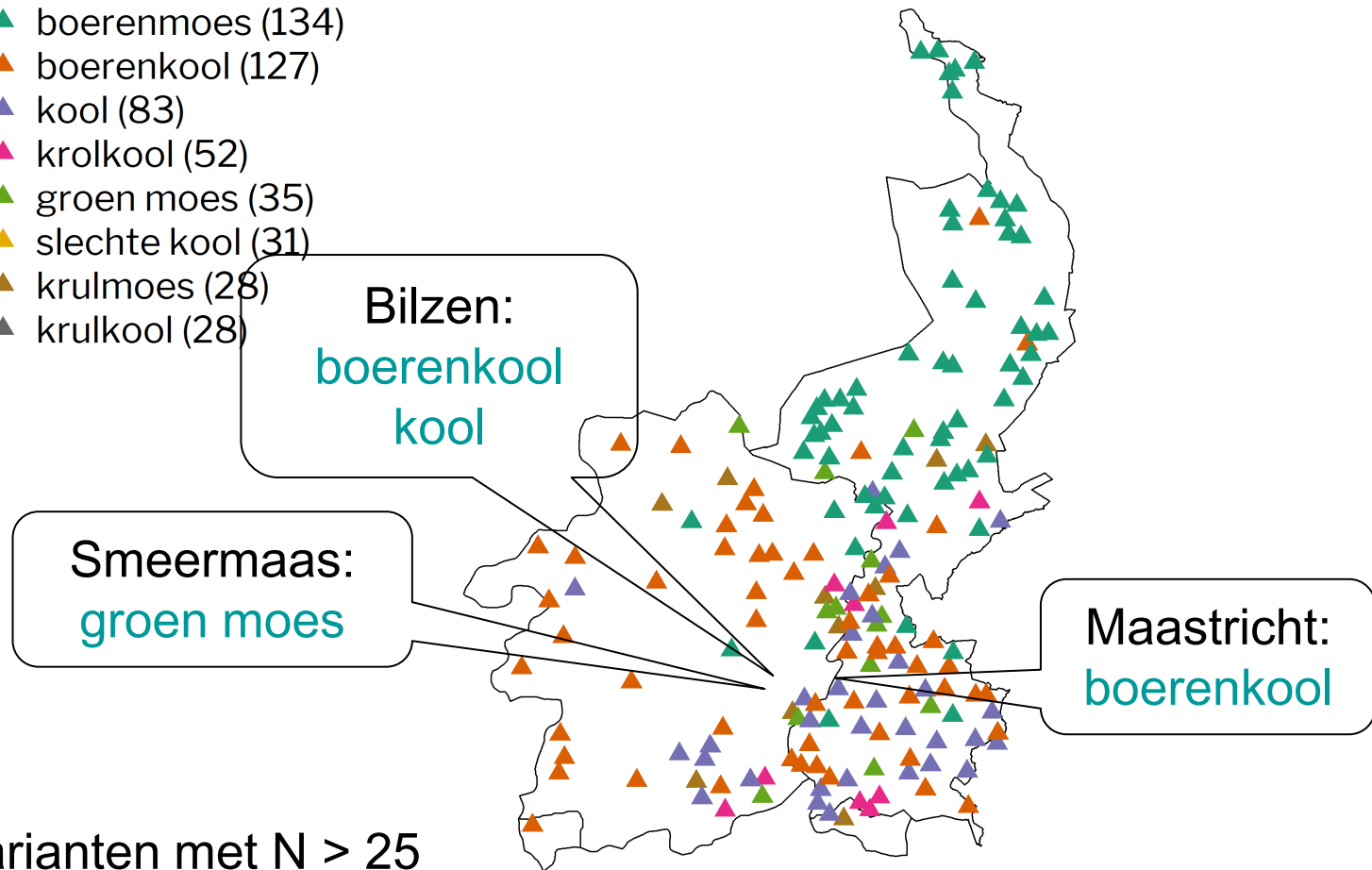
groen moes
 groen gemeus kroezelkool
 krollenmoes
 krolmoes krulmoes groenkool
 kroezelmoes hofmoes
 moes onderen krulletjesmoes
 boterblader kolderaap
 friezelkool slecht moes kruiselmoes
 krolkool krul
 boerenkool koolplant
 boermoes kool hutsepot
 wintermoes voerkool
 mergelkool winterkool
 kroeskool moes
 kappes stampmoes
 slechte kool
 boerenkool
 groenmoeskrulkool
 kruiselemoes
 groene kool

tomaatje
 tomaat

- ▲ boerenmoes (134)
- ▲ boerenkool (127)
- ▲ kool (83)
- ▲ krolkool (52)
- ▲ groen moes (35)
- ▲ slechte kool (31)
- ▲ krulmoes (28)
- ▲ krulkool (28)

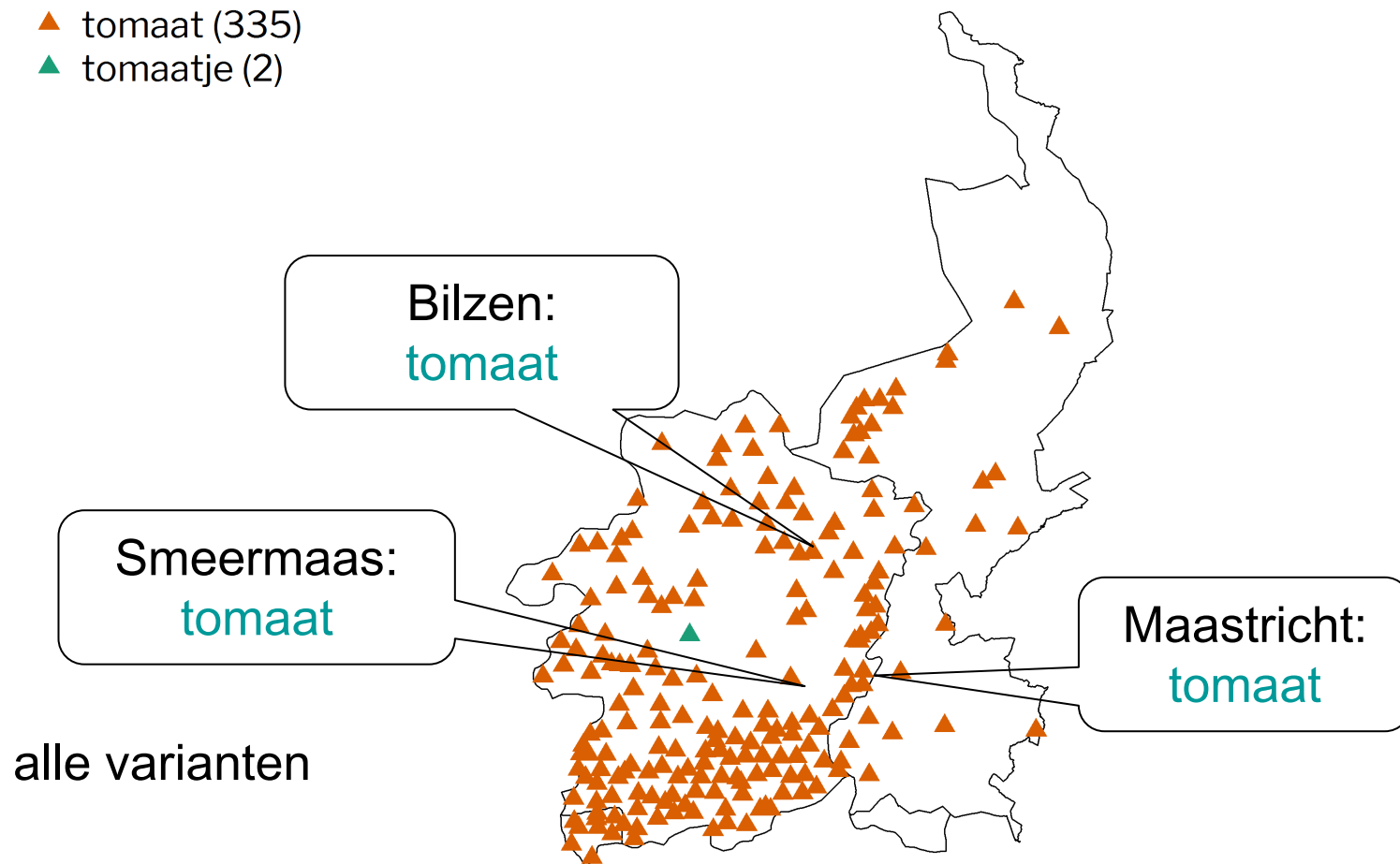

enkel varianten met N > 25

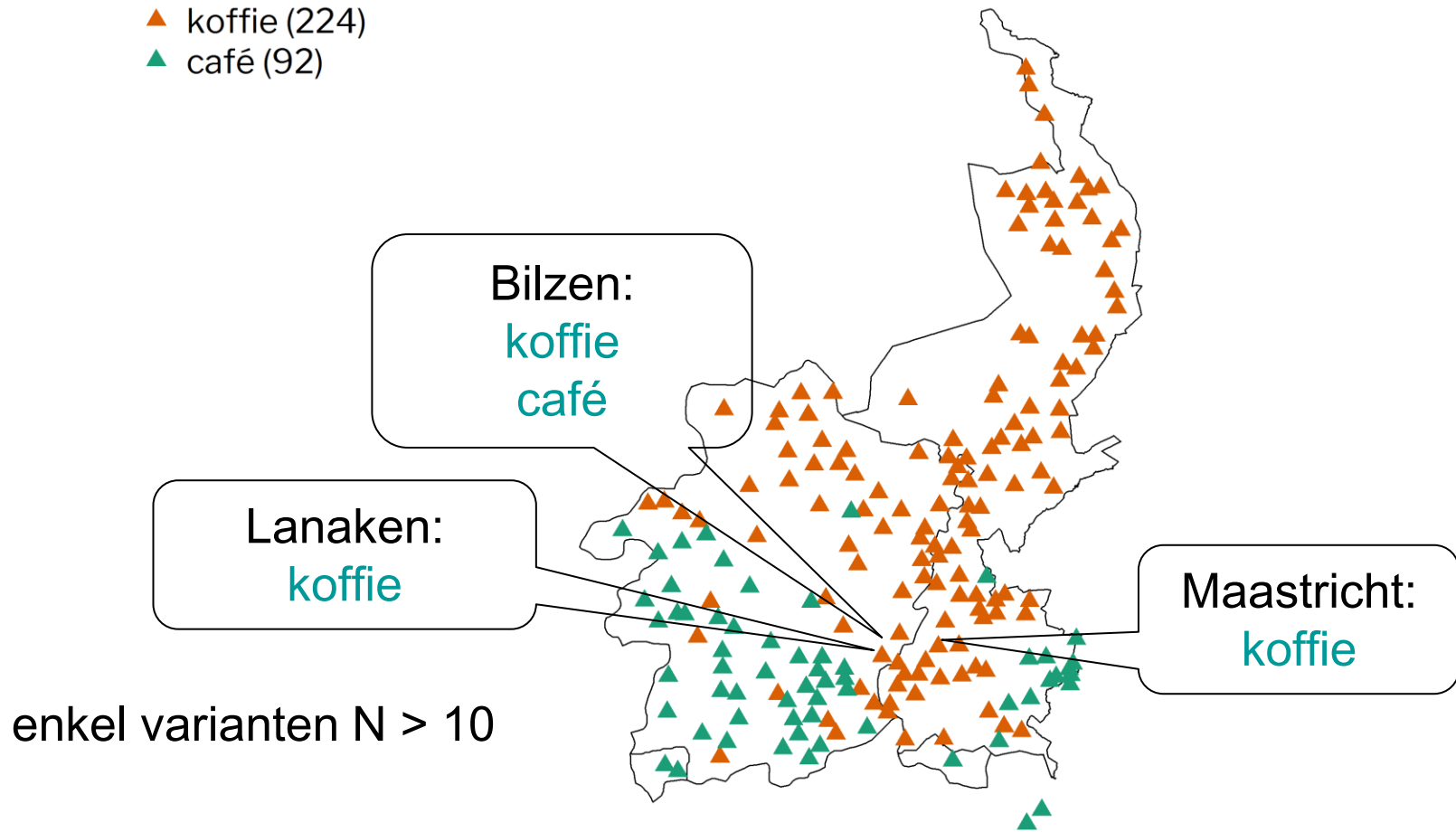

- ▲ tomaat (335)
- ▲ tomaatje (2)

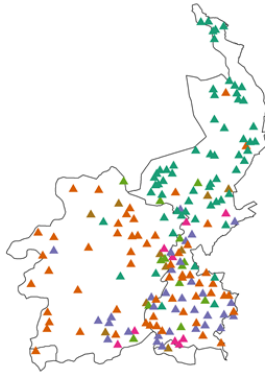
- ▲ koffie (224)
- ▲ café (92)

NB: geen uitspraakverschillen

- ▲ boerenmoes (134)
- ▲ boerenkool (127)
- ▲ kool (83)
- ▲ krolkool (52)
- ▲ groen moes (35)
- ▲ slechte kool (31)
- ▲ krulmoes (28)
- ▲ krulkool (28)

enkel varianten N > 25

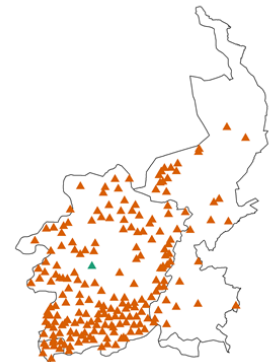
- ▲ koffie (224)
- ▲ café (92)

enkel varianten N > 10

- ▲ tomaat (335)
- ▲ tomaatje (2)

alle varianten

variatie in lexicale diversiteit

- aantal **uitdrukkingen** verschilt per **concept**
  - complexiteit geografisch patroon verschilt per **concept**
- geografie is niet de enige verklaring

het dialectlexicon als een lappendeken

pilootstudies

conceptkenmerken beïnvloeden lexicale diversiteit

zijn de resultaten stabiel in **andere semantische velden?**
en in **andere dialectgebieden?**

Geeraerts & Spielman (2010), Spielman & Geeraerts (2008)

pilootstudies

conceptkenmerken beïnvloeden lexicale diversiteit

zijn de resultaten stabiel in **andere semantische velden?**
en in **andere dialectgebieden?**

Geeraerts & Spielman (2010), Spielman & Geeraerts (2008)

inhoud

- drie conceptkenmerken
- materiaal & methode
- resultaten
- conclusie

DRIE CONCEPTKENMERKEN

- saillantie
- vaagheid
- affect

saillantie

- ~ hoe **vertrouwd** is het concept voor een dialectspreker?
- ~ hoe **bekend** is de dialectspreker ermee?

etc.

minder saillant/vertrouwd
= meer lexicale diversiteit

luisteren

saillant
luisteren

knoestige mens
knoest van een kerel
een gedrongen
gedrongen mens
een geblokte stobbe
forse kerel een geduikte
een gewrongene stammetje
een korte dikke
dik padje ampeltje
knuwel ton knuddel wrak potstoof
bonk knuddel wrak
tonnetje prots knor knorvel
een gedrongene knoestje
knoest knauw
stompje knuddeltje por propvol
halve cent varken diknek
kruwel pork koperkont pochel
een struise dikke pepzak een dikke
een grote knoest van een jongen
stomp schrenkel een flinke
dikzak kruikestop
een korte gestuikte
havermannetje een stompe
een gestuikte

niet saillant
gedrongen persoon

vaagheid

- ~ hoe moeilijk is het concept **af te bakenen** van
gelijkaardige concepten?
- ~ waar eindigt het concept en begint het volgende?

dik? gezet? mager? slank?

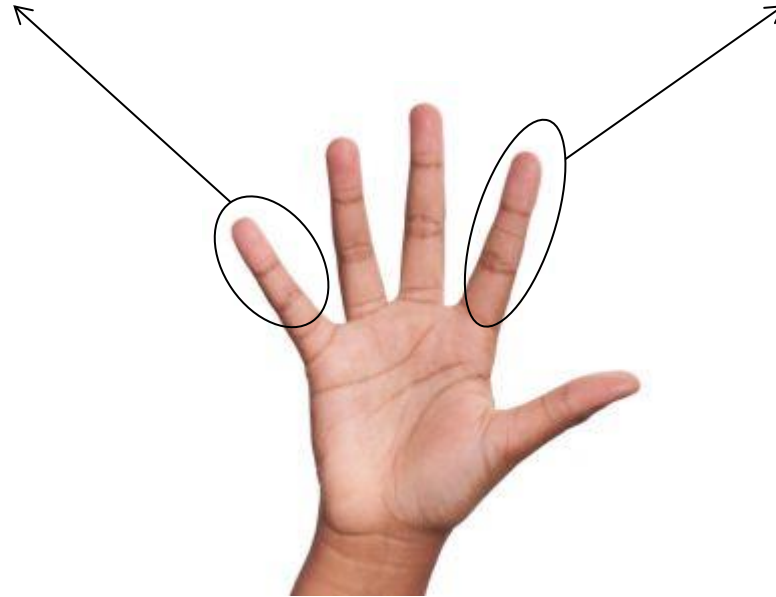
kijken?

loeren?

nieuwsgierig kijken?

pink

wijsvinger

vager
= meer lexicale diversiteit

likkepot
zeigfinger
wijsvinger
zeigefinger

niet vaag
wijsvinger

nieuwsgierig zijn
nieuwsgierigeneuzen
nieuwsgieren
nieuwsgierig gapen
jouwschierig kijken
nieuwsgierig loeren
benieuwd kijken afgapen
spitselen oudwijveren
curieusneuzen spitsvingeren
blikken spinzen
de nieuwsgierige uithangen
polken gaapneuzen fepen
gapen
loeren spitsogen
uitloeren snuiten letten
lonken nieuwsgierigen
ogen speculeren
de nieuwsgierige afleggen
kijken scheel bezien
spitsmuilen
gaapmuilen benieuwd zijn
een curieuze snuit trekken
curieus kijken curieus zijn
curieuzeneuzen
nieuwsgierig ogen
nieuwsgierig neuzen

vaag
nieuwsgierig kijken

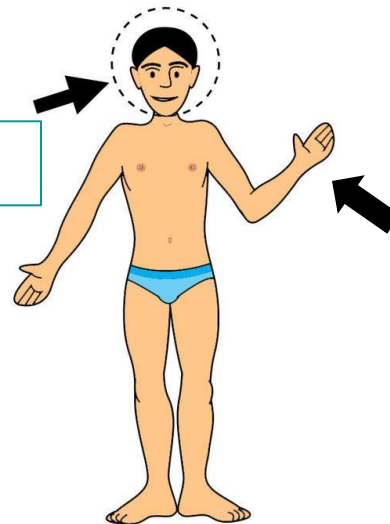
negatief affect

~ in welke mate heeft het concept een **negatieve connotatie**?

~ **generalisatie** van mate van **taboe**

- seksuele terminologie
- spotnamen
- etc.

knikker, bol, knots, tets, kiebus ...

klauwen,
fikken,
poten,
knoken ...

negatief affect
= meer lexicale diversiteit

overste lip
overlip
bovenlip
bovenste lip
slalip

neutraal
bovenlip

fikken
jatten
poten
knoeven
tien geboden
berenklauwen
handen wie een schop
klavieren
tengels
fourchettes (fr.)
vijf geboden
knoemelen
voorste poten
braden
lafiotten
paletten
kloeten
grafiotten
knoefelen
griffels
klauwieten
grijpers
flikken
handen als plavuizen
troefels
padden
kloeuwen
pollevijen
vlaaien
fikkers
pinnen
schuitjes
rieken
votvinger
knoesten
vuisten
geboten
fikkies
gaffels
handen lijk een schop
knurften
handen wie koekwissen
panschoppen
grote handen
plavuizen
pikkels
klauschoppen
kolenschoppen
duimen
knokels
knoken

negatief
handen (spotnamen)

MATERIAAL & METHODE

Woordenboek van de Limburgse Dialecten

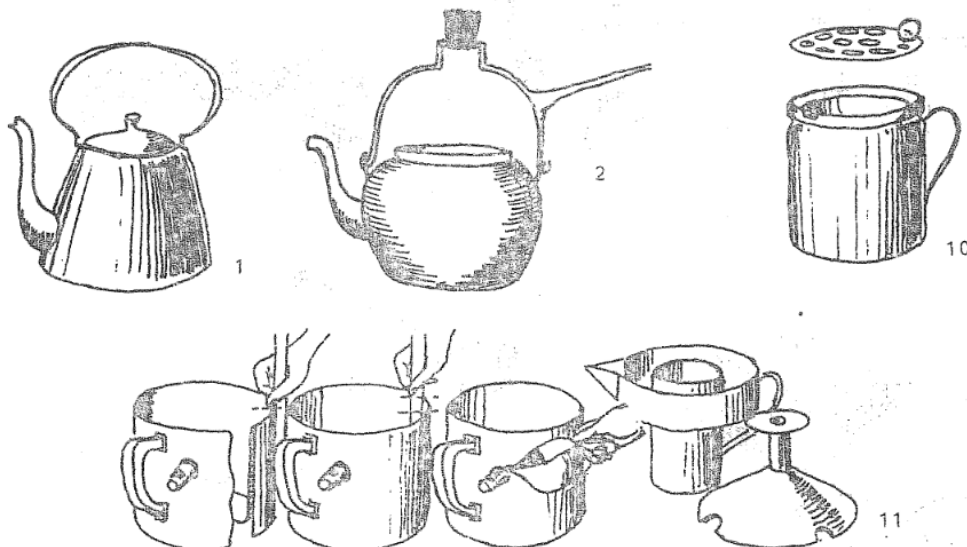

KEUKEN - EN KOOKGEREI

2.

1. Hoe noemt u in uw dialect:
Het metalen voorwerp met hengsel en tuit dat dient om water in te koken?
a. het moderne voorwerp (zie ill.) .....
2. b. het oudere voorwerp, dikwijls met ronde bodem, dat boven een haardvuur werd gehangen of in de opening van een kachel werd gezet (zie ill.) .....
3. De pot met deksel, tuit en oor waarin koffie wordt gezet? .....
4. De zak waardoor het water over de gemalen koffie wordt gegoten? .....
5. De buikige pot met tuit en oor waarin enkel gezet? .....
6. Wanneer werd er thee gedronken? Als dagelijks als geneeskrachtige drank?

WOORDENBOEK VAN DE VLAAMSE DIALEKTEN : bijlage bij WVD 43 : huisraad
(Gelieve de illustraties niet terug te sturen)
Het nummer van de illustratie komt overeen met het nummer van de vraag.

3.10 Ellende

AANHOUDEND KLAGEN

N 85 (1981) (222), ZND B2 (1940sq) (422),
Beverlo Wb. (299), Bree Wb. (209, 266), Lommel
Wl. (148, 195), Maaseik Wb. (034).

Voortdurend of alsmaar door blijven
klagen en jammeren.

Vergelijk het lemma *KLAGEN* in WLD III,
afl. 3.1, *Maatschappelijk gedrag, school
en onderwijs*, pag. 140, dat echter is
samengesteld met ander materiaal en in
een andere context.

Iemand die voortdurend klaagt wordt
in Maastricht *mopperklaas*, in Meijel
mopperzak, in Oursbeek *grijnijzer*, in
Schimmert *klaagmuur* en in Roermond
netekruid genoemd.

klagen: Reuver, Vlodrop, Born,
Maastricht, Caberg en Leopoldsbuurg.
immertoe klagen: Neerpelt.

steen en been klagen: Lommel.
jammeren (ook *jammern*): Bree Wb.;
ook in Vaals, Voerendaal, Vijlen,
Merkelbeek, Kinrooi, Maastricht en
Lozen.

immer jammeren: Eys.

stabiel jammeren: Eys.

knoteren (ook *knottoren*): verspr. Zuid-
Oostb.; ook in Gulpen, Swalmen,
Montfort, Thorn, Maastricht en
Tienray.

lameren: Bree Wb.; ook in
Mechelen-aan-de-Maas, Rekem,
Stein, Tongeren, Overpelt, Beverlo,
Paal, Beringen en Kortesseem.

blijven zaniken: Oirlo.

immertoe zaniken: Lozen.

zaniken: Neer, Swalmen, Montfort,
Doerrade, Schinnen, Maastricht,
Venlo en Severum.

zeiken: Nieuwenhagen.

zeuren (ook *zoren*): Posterholt,
Meeuwen, Maastricht, Heers, Jeuk en
Loksbergen.

zeveren: Epen, Roermond, Susteren,
Geleen, Urmond en Maastricht.

grijnen: Maastricht.

grijnijzeren: Heel.

grijzen (*grijzen*): Thorn.

grommelen: Bree en Lanklaar.

grommen: Meijel, Gronsveld en Eys.

janken: Vijlen.

jeremiëren (*karmenistron*): Veulen.

junkeren: Bree.

knaaien: Gennep en Venray.

kroezen: Beverlo en Beringen.

kuimen: verspr. Oost-Zuidb.; ook in
Maastricht.

melkeren: Nieuwenhagen.

mieren: Venlo en Herten (bij

Roermond).

mopperen: Weert, Kelpen, Ittervoort en
Maastricht.

morren: Amby.

murmelen: Kesseleik.

murmureren: Lommel, Overpelt en
Eksel.

immertoe murmureren: Lozen.

neringen: As.

neulen: Heythuysen en Maaseik.

neurieën: Venlo.

nurken: Loksbergen.

permenteren: Tungleroy.

rauwelen: Kerkrade en Vaals.

grauwelen: Herten (bij Roermond),
Brunssum en Schimmert.

grauwen: Nunhem.

steunen: Sint-Truiden.

zanken (*du*) (*zanken*): Stein.

zagen: Eksel, Meeuwen en Mechelen-
aan-de-Maas.

de stenen uit de grond klagen:
Lommel.

ELLEDE (LIJDE) ———

Kaart 84, pag. 381

N 85 (1981) (088, 089 add.), ZND 35 (1941)

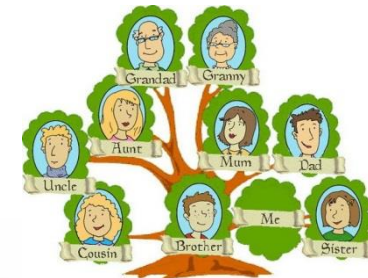
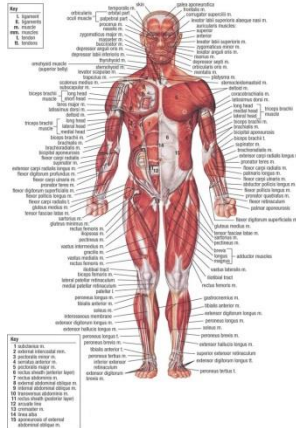
B206 aandringen

	A	B	C	D	F	H	N	Q	R	S	T	U
1	nr	Concept	Vraagtekst	Lexicale variant	Vragenlijst	Plaatsnaam	Aflevering	Woordenboek				
206	98754	aandringen	met klem tra	presseren	N 85 (1981)	Heel	karakter_en_gewld					
207	98755	aandringen	met klem tra	vooropstellen	N 85 (1981)	Wijlre	karakter_en_gewld					
208	98756	aandringen	met klem tra	zwingen (du.)	N 85 (1981)	Vaals	karakter_en_gewld					
209	111	aanhoudend klage	aanhoudend	klagen	N 85 (1981)	Leopoldsburg	karakter_en_gewld					
210	327	aanhoudend klage	aanhoudend	knaaien	N 85 (1981)	Gennep	karakter_en_gewld					
211	560	aanhoudend klage	aanhoudend	knaaien	N 85 (1981)	Venray	karakter_en_gewld					
212	1043	aanhoudend klage	aanhoudend	blijven zaniken	N 85 (1981)	Oirlo	karakter_en_gewld					
213	1566	aanhoudend klage	aanhoudend	knoteren	N 85 (1981)	Tienray	karakter_en_gewld					
214	2022	aanhoudend klage	aanhoudend	mopperzak	N 85 (1981)	Meijel	karakter_en_gewld					
215	2459	aanhoudend klage	aanhoudend	grommen	N 85 (1981)	Meijel	karakter_en_gewld					
216	2723	aanhoudend klage	aanhoudend	zaniken	N 85 (1981)	Sevenum	karakter_en_gewld					
217	3566	aanhoudend klage	aanhoudend	neurien	N 85 (1981)	Venlo	karakter_en_gewld					
218	3890	aanhoudend klage	aanhoudend	zaniken	N 85 (1981)	Venlo	karakter_en_gewld					
219	4197	aanhoudend klage	aanhoudend	mieren	N 85 (1981)	Venlo	karakter_en_gewld					
220	4591	aanhoudend klage	aanhoudend	mopperen	N 85 (1981)	Weert	karakter_en_gewld					
221	4948	aanhoudend klage	aanhoudend	neulen	N 85 (1981)	Heythuysen	karakter_en_gewld					
222	5276	aanhoudend klage	aanhoudend	zaniken	N 85 (1981)	Neer	karakter_en_gewld					
223	5596	aanhoudend klage	aanhoudend	murmelen	N 85 (1981)	Kesseleik	karakter_en_gewld					
224	5840	aanhoudend klage	aanhoudend	klagen	N 85 (1981)	Reuver	karakter_en_gewld					
225	6536	aanhoudend klage	aanhoudend	permenteren	N 85 (1981)	Tungelroy	karakter_en_gewld					
226	7170	aanhoudend klage	aanhoudend	mopperen	N 85 (1981)	Kelpen	karakter_en_gewld					
227	7443	aanhoudend klage	aanhoudend	mopperen	N 85 (1981)	Ittervoort	karakter_en_gewld					
228	7840	aanhoudend klage	aanhoudend	grauwen	N 85 (1981)	Nunhem	karakter_en_gewld					
229	8046	aanhoudend klage	aanhoudend	grijnijzeren	N 85 (1981)	Heel	karakter_en_gewld					
230	8430	aanhoudend klage	aanhoudend	zeveren	N 85 (1981)	Roermond	karakter_en_gewld					
231	8652	aanhoudend klage	aanhoudend	netekruid	N 85 (1981)	Roermond	karakter_en_gewld					
232	9237	aanhoudend klage	aanhoudend	mieren	N 85 (1981)	Herten (bij Ro	karakter_en_gewld					
233	9238	aanhoudend klage	aanhoudend	grauwelen	N 85 (1981)	Herten (bij Ro	karakter_en_gewld					

lexicale
diversiteit per
concept

semantische velden

Dopy Bashful Sneezy Sleepy Happy Grumpy Doc

saillantie meten

- meerwoordsuitdrukkingen
→ hoe vertrouwder/saillanter, hoe korter de uitdrukking
vb. oog vs. carnaval
- twijfelantwoorden (aantal hapaxen)
- prevalentie: psychometrische data (Keuleers et al. 2015)

vaagheid meten

hoe vaak worden de woorden voor huidig concept ook gebruikt voor andere concepten?

→ niet-uniekheid

“cactus”

vaagheid meten

hoe vaak worden de woorden voor huidig concept ook gebruikt voor andere concepten?

→ niet-uniekheid

cactus

andere vetplant
(Euphorbia)

affectgevoeligheid meten

- enquête
- “geef aan in welke mate jij vindt dat het concept een negatieve, positieve of neutrale gevoelswaarde heeft”

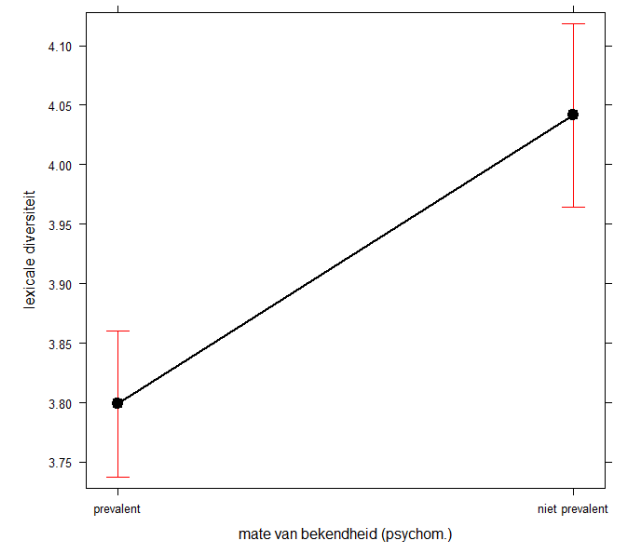
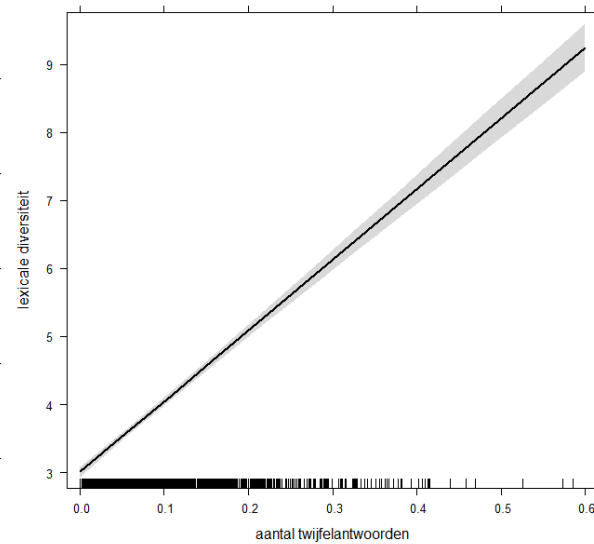
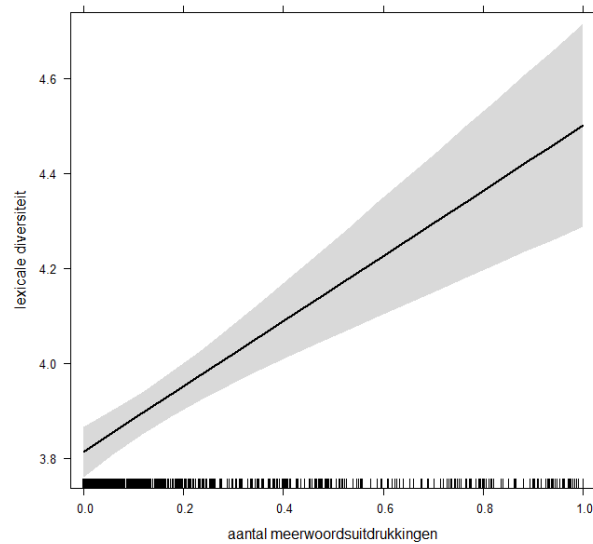
kwantitatieve analyse

- voor elk concept in de zes semantische velden
  - hoeveelheid lexicale diversiteit
  - mate van saillantie, vaagheid en affect
- 1456 concepten
- lineaire regressie
  - invloed van saillantie, vaagheid, affect en semantisch veld op lexicale diversiteit
  - significant?

RESULTATEN

invloed saillantie

minder saillant/vertrouwd
= meer lexicale diversiteit

verdrietig
trauren
triestig verdroot
verdriet treurig
chagrijnig
betreurd
bedroefd
trauer leed heen
droef leed
chagrijn
droevig

saillant
bedroefd

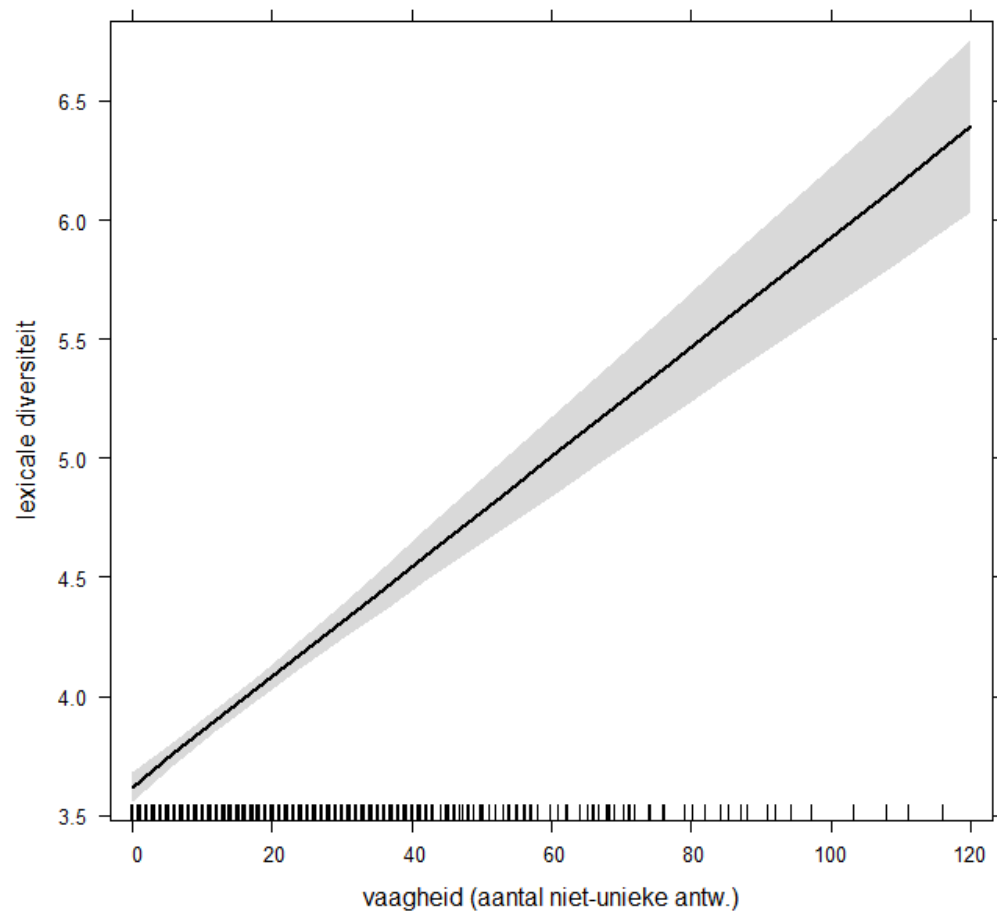
de kwint springen
giftig driftig
giftechijter opvliegend
ongeduldig driftig zijn
kort gebonden
kort geknoopt
kort geknoopt zijn
colrig kort aangelegd opbrulzen
kort ingehangen dul gek
razetig razend rap colrig
blitsig krikkel
giftkont giftig zijn stoer krikkelachtig
kwaad zich opragen
giftklut kort van stuk incolre
aufgeregt woedend kopsig hortig
kregel kort van verzen
koppig giftig worden haastig
nut tekeer gaan
kregelig
de stront dun bij het hart hebben
kort aangezet
gauw aangebrand

niet saillant
driftig

invloed vaagheid

vager
= meer lexicale diversiteit

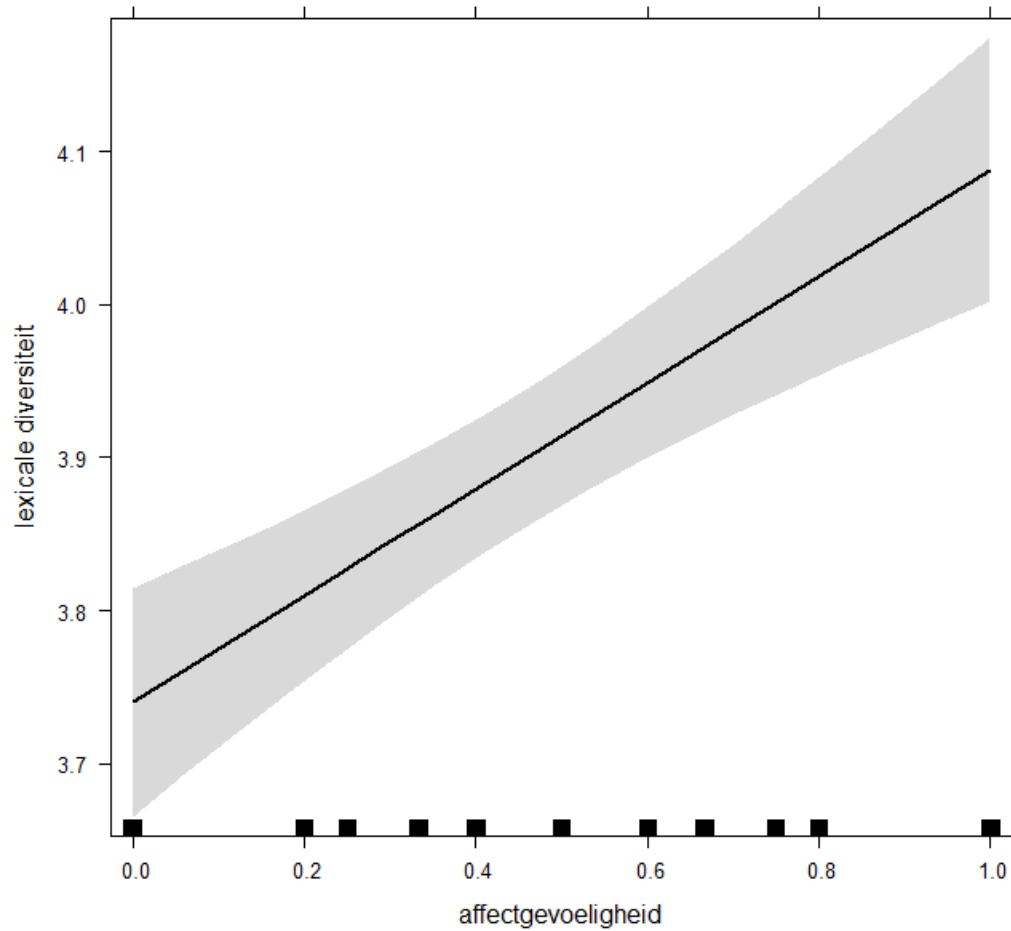
stemmen
vooizen
kiezen

niet vaag
stemmen

knibbelen
muilen maken
kiffelen
naarswaarzen
blagueren
meuteren
jensen
kijven
neuken
bakkeslaweit
schelden
deinen
stechelen
discuteren
disputeren
krekelen
breuzelen
bakkeren
preutelen
aaneeen zijn
sribbelen
vechten
laweit maken
zengen
kegelen
nirken
laweit
kritikeren
raaskallen
krijten
zagen
strijden
taggen
netsen
malkander in het haar zitten
collationeren
tellewellen
strevelen
semmelen
twisten
krevelen
haketakken
tegeneen zijn
kankeren
streven
kringelen
woorden hebben
hemmelen
kibbelen
 bezig zijn
enselen
muilen
engerweren
ensteren
elkander in het haar zitten

vaag
kibbelen

invloed affectgevoeligheid

affectgevoelig
= meer lexicale diversiteit

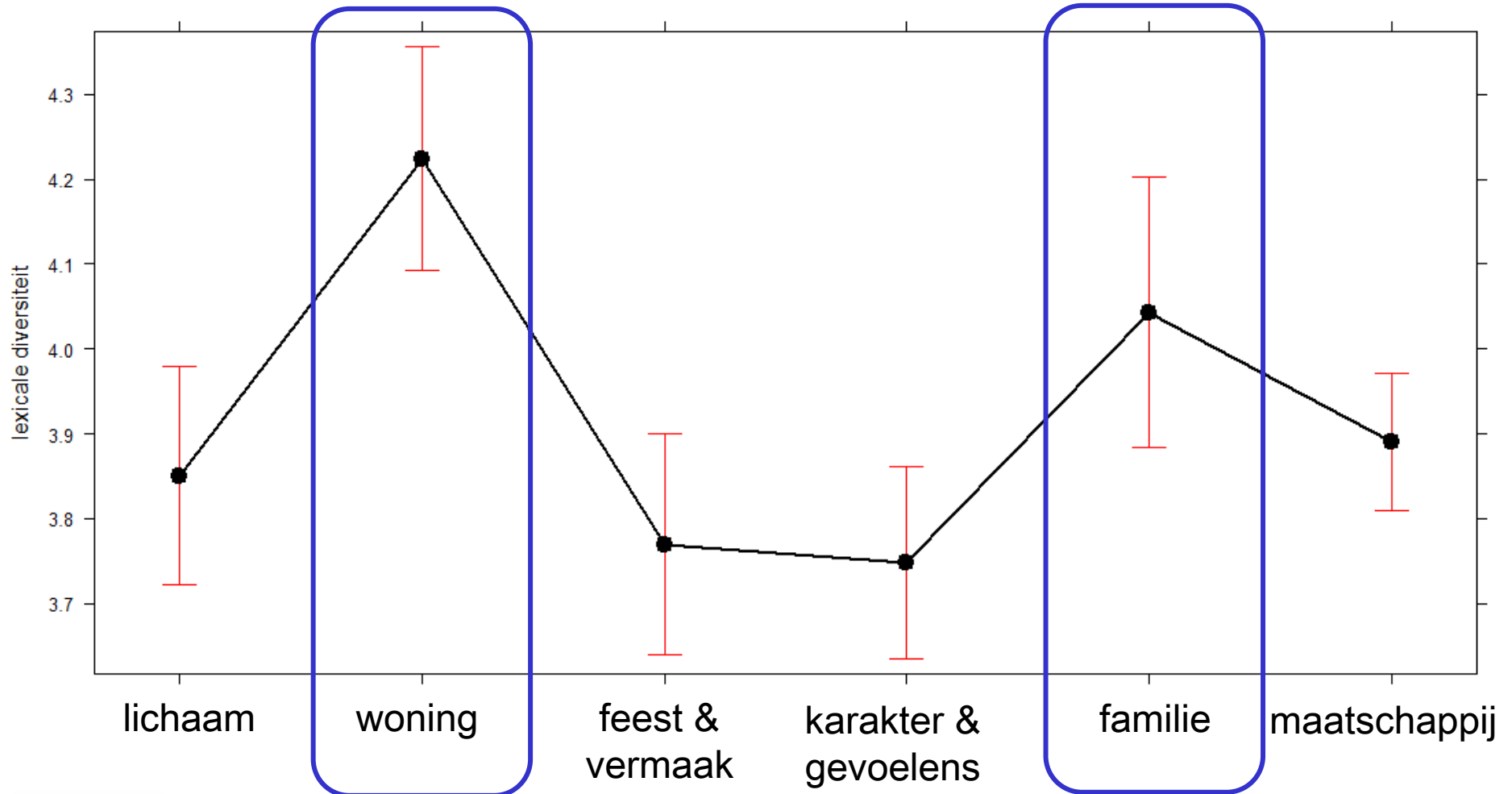

neutraal
trouwboekje

affectgevoelig
garde (om kinderen te straffen)

lexicale diversiteit per semantisch veld

CONCLUSIE

groen moes
 groen gemeus kroezelkool
 krollenmoes
 krolmoes krulmoes groenkool
 kroezelmoes hofmoes
 moes onderen krulletjesmoes
 boterblader kolderaap
 friezelkool slecht moes kruiselmoes
 krolkool krul
 boerenkool koolplant
 boermoes kool hutsepot
 wintermoes voerkool
 mergelkool winterkool
 kroeskool moes
 kappes stampmoes
 slechte kool
 boerenkool
 groenmoeskrulkool
 kruiselemoes
 groene kool

tomaat is saillanter dan
boerenkool

verschil in lexicale
 diversiteit
 < verschil in saillantie

tomaatje
 tomaat

er zit structuur in het lappendeken

Bedankt!

karlien.franco@kuleuven.be
www.karlienfranco.com